

Vergaderjaar 2020–2021

30 950

Rassendiscriminatie

Nr. 219

BRIEF VAN DE MINISTER VAN JUSTITIE EN VEILIGHEID

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 10 maart 2021

Antisemitisme is een gesel voor onze samenleving. Ook na eeuwen vervolging en discriminatie worden Joodse medeburgers nog steeds geconfronteerd met vormen van antisemitisme. Dat gaat van antisemitische spreekkoren bij voetbalwedstrijden, het in omloop brengen van oude en nieuwe complottheorieën (zoals rondom COVID-19) en scheldpartijen tot het besmeuren van Joodse graven. Met name online bedreigingen nemen hand over hand toe. Maar ook ontwikkelingen ver van huis, zoals verslechtingen in de Israëlisch-Palestijnse verhoudingen vinden direct hun weerslag op de Joodse gemeenschap. Een Amsterdams restaurant met Joodse signatuur is om die reden herhaaldelijk fysiek aangevallen. Synagogen en Joodse instellingen en scholen worden noodgedwongen beveiligd. Joodse medeburgers voelen zich niet altijd vrij om de eigen identiteit open te tonen. Ik acht dit alles onacceptabel. Gegeven is namelijk ook dat de Nederlandse Joodse gemeenschap klein is, zodat elk incident een relatief grote impact heeft. In de eerste plaats wordt die in de Joodse gemeenschap zelf gevoeld. Ik ben echter van oordeel dat de hier sprake is van een probleem dat om een maatschappijbrede aanpak vraagt.

Dit is de reden dat ik, in lijn met de motie van het lid Van der Graaf (CU)¹ per 1 april a.s., vooralsnog voor de duur van één jaar, de heer Eddo Verdoner als Nationaal Coördinator Antisemitismebestrijding (hierna: NCAB) aanstel. Als voorzitter van het Centraal Joodse Overleg – een rol die hij met zijn aantreden als NCAB zal opgeven – acht ik de heer Verdoner met zijn kennis van antisemitisme als historisch en actueel fenomeen, in zowel de nationale als internationale (Europese) context, uitermate geschikt om invulling te geven aan deze functie. Als NCAB vervult hij een combinatie van signalerende, verbindende en coördinerende rollen. Daarnaast voert hij een aantal taken uit, waaronder die van onafhankelijk adviseur in zaken betreffende het thema antisemitismebestrijding, voor zover dat binnen mijn mandaat valt. De NCAB zal zich daarbij, zonder in individuele zaken te treden, onder andere richten op (onderzoek naar)

¹ Kamerstuk 35 164, nr. 10

knelpunten in de verschillende ketens bij de afhandeling van meldingen van antisemitisme en oplossingen daarvoor. Deze taakafbakening laat onverlet dat de NCAB breed binnen de rijksoverheid samenwerking zoekt. Ook zal hij een cruciale rol spelen in de opvolging van projecten die in het kader van de besteding van de antisemitismegelden zijn uitgevoerd en de verschillende aan mij toegewezen actiepunten uit de Initiatiefnota voor een effectievere aanpak van antisemitisme van de leden Yesilgöz-Zegerius (VVD) en Segers (CU)², waaronder het voeren van gesprekken met gemeentebesturen van gemeenten met een Joodse gemeenschap. De NCAB zal ook internationaal optreden.

Na één jaar wordt de opdracht van de NCAB geëvalueerd en wordt gezien hoe daaraan het beste opvolging kan worden gegeven. De beperking in de tijd van de aanstelling van de NCAB is ingegeven door het gegeven dat de antisemitismegelden, waaruit de NCAB betaald zal worden, alleen nog voor het jaar 2021 beschikbaar zijn.

Afdoening moties en toezeggingen

Graag neem ik de gelegenheid te baat om met deze brief ook nog drie andere moties en twee toezeggingen inzake de aanpak van antisemitisme van een reactie te voorzien. De toezeggingen en twee moties vloeien, evenals de hierboven reeds aangehaalde motie over het aanstellen van een NCAB, voort uit het nota-overleg van 1 juli 2020 over de initiatiefnota voor een effectievere aanpak van antisemitisme. Tevens kom ik met deze brief tegemoet aan het verzoek van uw Kamer, geuit tijdens het ordedebat van 15 december vorig jaar, om vooruitlopend op een dertigledendebat te reageren op het bericht «Utrechtse moskee en twee synagogen beklad met hakenkruizen: «Wij worden elke dag uitgescholden voor kankerjood»» en ga ik in deze brief in op de stellingname dat steeds vaker sprake zou zijn van misdrijven tegen gebedshuizen.

Moties

Ter uitvoering van de motie van de leden Van Wijngaarden (VVD) en Van der Graaf (CU)³ om uitvoering te geven aan de beslispunten uit de initiatiefnota verwijs ik, afgezien van de opdracht aan de NCAB, tevens naar de besteding van de antisemitismegelden, waarover uw Kamer afgelopen zomer geïnformeerd is⁴. Een geactualiseerd en gedetailleerder overzicht is uw Kamer toegezonden in het kader van de beantwoording van vragen gesteld in verband met de laatste begrotingsbehandeling van Justitie en Veiligheid (bijlage bij het antwoord op vraag 96)⁵.

De motie van het lid Bisschop (SGP)⁶ verzoekt te bevorderen dat de definitie van het International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA) wat onder antisemitisme verstaan moet worden «voortvarend en herkenbaar in uitvoering komt in de opsporing en vervolging van antisemitisme, en de Kamer daarover te rapporteren». De definitie bevat indicatoren die meegewogen kunnen worden in het oordeel of sprake is van groepsbelediging, haatzaaien of een discriminatoir aspect bij een algemeen delict (codis). Uiteindelijk moet uit de concrete casuïstiek blijken op welke wijze de definitie in de opsporings- en vervolgingspraktijk toepasbaar is. De politie en het Openbaar Ministerie (OM) nemen delicten gepleegd met mogelijk antisemitisch motief uitermate serieus. Het Landelijk expertisecentrum discriminatie van het OM en het Joods

² Kamerstuk 35 164, nr. 2

³ Kamerstuk 35 164, nr. 7

⁴ Zie «Overzicht besteding antisemitismegelden», bijlage bij Kamerstuk 30 950, nr. 184

⁵ Kamerstuk 35 570 VI, nr. 19

⁶ Kamerstuk 35 570 VI, nr. 70

Netwerk van de politie zijn er juist op gespitst om deze signalen te onderkennen en te zorgen voor een correcte en afdoende opvolging.

De vierde motie is van de leden Van der Staaij (SGP) en Segers (CU)⁷, die de regering verzoekt ervoor zorg te dragen dat in het proces van opsporing en vervolging bij delicten waarvan niet direct duidelijk is dat er een terroristisch motief in het spel is, waar nodig en mogelijk vroegtijdig en diepgaand wordt onderzocht of er sprake is van een achterliggend radicaliseringsproces, en te onderzoeken of de bestaande regels over uitwisseling van informatie daarvoor aanpassing behoeven. Aanleiding voor het indienen van de motie vormde de HaCarmelzaak in verband waarmee de heer Van der Staaij opmerkte⁸ dat «[i]n discriminatiezaken vaak extra onderzoek [wordt] gedaan, maar [dat] er ook ogenschijnlijke commune delicten [kunnen] zijn – zoals een vernieling, bijvoorbeeld bij dat joodse restaurant – waarbij het van belang is om goed door te rechercheren om te achterhalen of die radicalisering niet achterliggend aan de orde kan zijn». Ik heb dit verzoek onder de aandacht van de politie en het OM gebracht. Indien er een strafbaar feit plaatsvindt, wordt er onderzoek gedaan door de politie. Het OM en de politie onderschrijven het belang om in deze beginfase van de opsporing signalen van een mogelijk achterliggend radicaliseringsproces vroegtijdig te ondervangen. Dat wordt ook zoveel als mogelijk gedaan. Daarbij wordt er gekeken naar een veelheid van factoren: strafblad van betrokkene, rapportages van reclasseringsinstanties, psycholoog en psychiater, het verhoor van de verdachte, de persoonlijke omstandigheden van de verdachte en bijvoorbeeld informatie van de politie (wijkagent). Doorgaans zullen met deze aanpak relevante feiten en omstandigheden die (mogelijk) duiden op radicalisering aan de oppervlakte komen.

Het OM en de politie zijn scherp op signalen van radicalisering. Daarvoor is ook de benodigde expertise in huis. Indien gaande een opsporingsonderzoek naar een delict dat niet rechtstreeks aan radicalisering gelinkt kan worden, indicaties voor radicalisering blijken, leggen de opsporingsambtenaren en zaaksofficier contact met de desbetreffende experts binnen hun eenheid/parket. Om de eventuele radicaliseringssignalen te duiden kan bij de politie de regionale contraterrorisme-intelligencecel worden betrokken. Ook kan het kenniscentrum van de Landelijke eenheid worden geraadpleegd. Ook elk parket van het OM heeft officieren van justitie, parketsecretarissen en beleidsmedewerkers die werkzaam zijn op het onderwerp contraterrorisme, extremisme en radicalisering (CTER), die allen worden getraind op deze expertise. Of het OM uiteindelijk een terroristisch motief vast kan stellen en hier strafrechtelijk gevolg aan kan geven is afhankelijk van de opsporingsinformatie en het uiteindelijke strafdossier.

Verder zijn de gemeenten verantwoordelijk voor een lokale aanpak van extremisme. Deze aanpak bestaat doorgaans in ieder geval uit een multidisciplinair casusoverleg radicalisering waar zorgen en signalen over radicalisering vroegtijdig gedeeld en geduid kunnen worden. Het doel is hier juist ook eventuele (veiligheids)risico's die uitgaan van personen of groepen tijdig te herkennen en bij voorkeur de signalen op te pakken voordat een strafbaar feit wordt gepleegd. Zowel het OM als de politie zijn kernpartners binnen deze aanpak.

⁷ Kamerstuk 29 754, nr. 576

⁸ Zie verslag van de plenaire vergadering van de Tweede Kamer van 12 november 2020, Handelingen II 2020/21, nr. 24, items 4 en 7.

Toezeggingen

Tijdens het nota-overleg (Kamerstuk 35 164, nr. 13) over de Initiatiefnota over een effectievere aanpak van antisemitisme heb ik aan mevrouw Buitenweg (GL) onderstaande toezeggingen gedaan die ik als beschreven afdoe.

Codis-feiten en antisemitisme

De eerste toezegging had betrekking op de vraag waarom bij codis-feiten bijna nooit antisemitisme bewezen kan worden. Antisemitisme is in strafrechtelijke termen te duiden als discriminatie op grond van ras dan wel godsdienst. De term antisemitisme komt als zodanig in het Wetboek van Strafrecht niet voor. Antisemitisme uit zich, kort gezegd, in delicten waarbij sprake is van discriminatie gericht tegen Joden of het Jodendom als godsdienst. Uitlatingen over bijvoorbeeld (de politiek van) Israël zijn niet strafbaar, tenzij deze tevens discriminerende uitlatingen over Joden inhouden of discriminerende uitlatingen over Israëliërs wegens hun – om in termen van de wet te blijven – ras. Bij (bekladdingen met) nationaalsocialistische symbolen, zoals hakenkruizen, is de context waarbinnen dergelijke symbolen zijn aangebracht bepalend voor de beantwoording van de vraag welke strafrechtelijke duiding er aan gegeven kan worden. Als een discriminatieaspect aanwezig wordt geacht door het OM, dan wordt dit aspect conform de Aanwijzing discriminatie in het requisitoir benadrukt en als strafverzwarende omstandigheid in de eis meegenomen. Bij een strafzaak die in 2020 in Amsterdam diende⁹ is een verdachte voor schriftelijke bedreiging met antisemitische context en het plaatsen van een nepbom voor een Joods restaurant in Amsterdam – dat al meerdere malen doelwit is geweest – veroordeeld tot 12 maanden gevangenisstraf, waarvan 4 maanden voorwaardelijk. Hieruit blijkt dat codis-feiten met een antisemitisch motief wel degelijk bewezen kunnen worden, maar dat de rechter hierin uiteindelijk altijd het laatste woord heeft. Met betrekking tot de aantallen stel ik vast dat in het laatste rapport van het OM met discriminatiecijfers¹⁰ ten aanzien van codis-feiten en registratie van de grond antisemitisme een stijging waar te nemen was ten opzichte van het voorgaande jaar. Hierbij dient opgemerkt te worden dat het om de «instroom» bij het OM gaat.

In dit verband breng ik ook graag het initiatiefwetsvoorstel van de leden Buitenweg (GL) en Segers (CU) tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met de invoering van het discriminatoir oogmerk als strafverzwarringsgrond onder de aandacht¹¹. Eerder heb ik naar aanleiding van rechtsvergelijkend onderzoek al aangegeven dat de introductie van een discriminatoir oogmerk als algemene wettelijke strafverzwarringsgrond naar mijn oordeel belangrijke voordelen oplevert¹². Daarmee wordt een duidelijke norm gesteld die uitdrukking geeft aan de maatschappelijke afkeuring van discriminatoir handelen. Wettelijke verankering kan ook bevorderen dat de officier van justitie bij zijn strafeis en de rechter bij de strafoplegging zich meer rekenschap geven van het discriminatoir motief en dat de afweging die daaromtrent is gemaakt beter zichtbaar wordt. Met het invoeren van een wettelijke regeling op dit punt zou Nederland een stap zetten die al is of zal worden gezet in enkele ons omringende landen.

Voorts hecht ik er aan in dit kader te herhalen wat de Minister voor Rechtsbescherming uw Kamer op 16 maart 2020 schreef¹³. Uit het WODC

⁹ ECLI:NL:RBAMS:2020:4165

¹⁰ Zie «Cijfers in beeld 2019», bijlage bij Kamerstuk 30 950, nr. 185

¹¹ Kamerstuk 35 709

¹² Kamerstukken 29 279 en 30 950, nr. 631.

¹³ Kamerstuk 33 552, nr. 63

onderzoek naar «Speciale behoeften van slachtoffers van hate crime ten aanzien van het strafproces en de slachtofferhulp» blijkt dat uit het samenstel van rechten in Nederland, waaronder de algemene slachtofferrechten, de bijzondere voorzieningen voor slachtoffers van deze delicten en de Individuele Beoordeling-beschermingsmaatregelen, de indruk bestaat dat – mits in de praktijk correct toegepast – reeds voor een belangrijk deel in de speciale behoeften van slachtoffers van commune delicten met een discriminatoir aspect wordt voorzien. Verbeteringen blijven mogelijk en worden in de betreffende brief ook aangekondigd. Tot slot verwijs ik in dit verband naar de Meerjarenagenda slachtofferbeleid 2018–2021¹⁴, waarin de nadruk wordt gelegd op een goede uitvoering van de rechten en een goede bejegening van slachtoffers in de praktijk. Specifiek met betrekking op antisemitisme worden in het kader van de besteding van de antisemitismegelden momenteel 14 projecten financieel ondersteund. Vijf ervan zijn in enigerlei vorm gericht op de verbetering van hetzij de begeleiding van slachtoffer dan wel de opvolgingsprocessen bij de gemeentelijke anti-discriminatie voorzieningen (ADV's), de politie en het OM, waaronder begrepen de aangifte naar aanleiding van een antisemitisch incident.

Antisemitische uitlatingen

De tweede toezegging aan mevrouw Buitenweg was een antwoord te zullen geven op de vraag hoe er opvolging wordt gegeven aan scheldpartijen in het aangiftecircuit en, zo ja, of dat voldoende is. Antisemitisch schelden is onder andere strafbaar op grond van art. 266 Sr (belediging met een discriminatieaspect) en anders als uitingsdelict, zoals bedoeld in de artikelen 131, 137c, 137d en 285 Sr. In 2019 waren er 498 registraties (zowel meldingen als aangiften betreffende) van antisemitisme in de vorm van een uitlating¹⁵. Dat is 15% van het totale aantal bij de politie geregistreerde scheldpartijen. Uit de casusomschrijvingen blijkt dat het bij een aanzienlijk deel van deze incidenten ging om agenten die in de context van handhaving in denigrerende zin werden uitgemaakt voor «Jood» (als algemeen scheldwoord). Dit was met name in de politie-eenheden Rotterdam en Den Haag het geval. Net als bij de vernielingen en bekladdingen waren ook enkele uitlatingen gericht tegen mensen met een Joodse achtergrond. Het betrof een klein deel van de registraties. Exacte aantallen zijn niet te geven. Ook hier geldt weer dat ik alle vertrouwen heb in de professionaliteit en inzet van de politie en het Openbaar Ministerie, wat betekent dat aan aangiften de opvolging wordt gegeven die recht doet aan behoefte en verwachting van het slachtoffer, die niet altijd strafrechtelijk hoeft te zijn. Indien het delict wel een strafrechtelijke opvolging krijgt, hangt dit nauw samen met de bewijsbaarheid van het delict, de kans dat het tot een veroordeling komt en – in voorkomende gevallen – de opportuniteit om tot vervolging over te gaan.

Tot slot ga ik in op de stelling dat er een toename zou zijn van het aantal aanvallen op gebedshuizen. Het meest recente rapport Discriminatiecijfers van de politie en de lokale antidiscriminatievoorzieningen (ADV's)¹⁶ toont dat in 2019 inderdaad een relatief groot aantal vernielingen binnen de categorie godsdienstdiscriminatie (30 incidenten of 13 procent in 2019, tegenover 8 procent gemiddeld over de jaren daarvoor) plaatsvindt. Het ging daarbij om diverse incidenten, waaronder het ingooien van ruiten, waarbij vernieling bij een gebedshuis, meestal een moskee, werd vastgesteld.

¹⁴ Kamerstuk 33 552, nr. 43

¹⁵ Zie «Discriminatiecijfers in 2019», bijlage bij Kamerstuk 30 950, nr. 184

¹⁶ Bijlage bij Kamerstuk 30 950, nr. 184

Uiteraard blijven politie en ADV's het aantal incidenten monitoren. Want uiteindelijk is het zo dat elke aanval, van welke aard ook, er een te veel is. Het volgende rapport met de cijfers over 2020 zal rond de zomer, zoals te doen gebruikelijk, door de Minister van BZK naar uw Kamer gezonden worden.

De Minister van Justitie en Veiligheid,
F.B.J. Grapperhaus